

ВІДГУК
офіційного опонента доктора медичних наук,
професора кафедри внутрішньої медицини №2 та медсестринства Івано-
Франківського національного медичного університету МОЗ України
Вакалюка Ігора Петровича
на дисертацію Черкун Маргарити Петрівни
«Особливості клінічного перебігу, лікування і профілактики артеріальної
гіпертензії, обумовленої несприятливим впливом психосоматичних факторів
в умовах коморбідності»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»

Актуальність теми. Незважаючи на прогрес у діагностиці та лікуванні артеріальної гіпертензії, кількість хворіючих в Україні та і всьому світі не має тенденції до зниження, та за прогнозами деяких авторів у 2025 році перевищить позначку у 1,5 млрд. хворих. Неконтрольована артеріальна гіпертензія призводить до розвитку таких ускладнень як ішемічна хвороба серця з розвитком хронічної серцевої недостатності, хронічної хвороби нирок та цереброваскулярних захворювань, що в свою чергу призводить до високої летальності населення, в тому числі працездатного віку.

Серед причин неконтрольованої артеріальної гіпертензії виділяють декілька факторів, серед яких головними є низька прихильність до лікування та повсякденний стрес, що знову ж таки, в сьогоденні нерідко зустрічається у людей молодого працездатного віку. Слід зазначити, що кориговані та некориговані фактори ризику розвитку артеріальної гіпертензії відрізняються у пацієнтів що проживають у міській та сільській місцевостях. Окремо виділяють негативний вплив коморбідної патології на перебіг артеріальної гіпертензії, перш за все цукрового діабету 2 типу та ішемічної хвороби серця. Слід відмітити, що в світі вдосконалюють рекомендації та спеціальні програми для попередження розвитку та прогресуванню АГ, проте немає єдиної точки зору щодо використання даних рекомендацій в залежності від територіальної приналежності пацієнтів. Тому вивчення впливу психосоціальних факторів, які впливають на появу та

прогресування даного захворювання та їх корекція, розробка нових програм для підвищення прихильності до лікування хворих з артеріальною гіпертензією, є актуальною проблемою сьогодення.

Зв'язок з науковими програмами планами, темами.

Дисертаційне дослідження проведено на базі кафедри внутрішньої медицини №2 Полтавського державного медичного університету (м. Полтава). Робота є фрагментом НДР кафедри внутрішньої медицини №2 «Дослідження оцінки поєданого впливу факторів кардіоваскулярного ризику на коморбідний перебіг артеріальної гіпертензії, ішемічної хвороби серця і хронічної хвороби нирок, особливості профілактики та реабілітації» (№ держреєстрації 0119U102851). Дисертантка була співвиконавицею даної теми.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі Черкун М.П. мають науково-теоретичне та практичне значення, впливають із отриманих результатів дослідження. Авторка чітко сформулювала мету й окреслила завдання для її досягнення, обґрунтувала методи дослідження, а також розробила структурно-логічну схему наукової роботи.

Варто відзначити достатній обсяг проаналізованих світових результатів досліджень щодо особливостей коморбідного перебігу артеріальної гіпертензії та використання чітко спланованого комплексного методичного підходу до проведення дослідження. Дотримання морально-етичних норм при проведенні дослідження підтверджено комісією із біоетики Полтавського державного медичного університету МОЗ України. Обсяг здійсненої клінічної роботи, послідовне й логічне викладення матеріалу, що повністю підтверджено ілюстративним і цифровим матеріалом, засвідчили достовірність і значущість проведених досліджень.

Авторкою проведено детальний статистичний аналіз даних, застосовані сучасні статистичні методи, адекватні поставленим завданням.

Не викликає сумнівів належне володіння здобувачкою теорією досліджуваної проблеми та сучасними доказовими джерелами наукової інформації при обговоренні результатів власного дослідження.

Виконаний обсяг досліджень, їх характер дають підстави стверджувати, що подані до захисту наукові положення, висновки та практичні рекомендації є обґрунтованими та достовірними.

Наукова новизна дослідження та одержаних результатів. Наукова новизна дослідження полягає у вивченні особливостей формування і клінічного перебігу та на його підставі розробки комплексного алгоритму диференційованого підходу в терапії і профілактиці гіпертонічної хвороби, обумовленої несприятливим впливом психосоматичних факторів в умовах коморбідності у сільських та міських жителів на основі підвищеного рівня інформованості та зміни модифікованих факторів ризику у пацієнтів, після використання розроблених інформаційних карт щодо немедикаментозної корекції основних факторів ризику в залежності від місця проживання.

Авторка дослідження вперше довела, що проведення самоанкетування на початковому етапі обстеження пацієнтів з гіпертонічною хворобою сприяє ранньому виявленню несприятливих факторів ризику у розвитку та прогресуванню захворювання, що в свою чергу дає можливість своєчасно скоригувати спосіб життя, як наслідок знизити кардіоваскулярний ризик.

Новими і оригінальними є наукові результати щодо причин низької прихильності до лікування у всіх пацієнтів порівнюваних груп. У пацієнтів сільської місцевості вона була обумовлена самостійною відміною препарату та труднощами в запам'ятовуванні часу прийому препаратів, тоді як у жителів міста низька прихильність асоціювалася з пропуском прийому ліків під час перебування в дорозі поза домом. Одночасно рівень якості життя знижується із наявністю та прогресуванням рівня тривоги та/або депресії, та наростанням

коморбідності у пацієнтів з гіпертонічною хворобою незалежно від територіальної приналежності.

Ці дані є новими та такими, що дозволяють оптимізувати профілактичну терапію з її диференціацією у міських і сільських жителів

Практичне значення результатів дослідження. Практична цінність роботи полягає у індивідуалізації та диференціації підходу до лікування артеріальної гіпертензії в умовах коморбідності. Вона націлює, в першу чергу, сімейних лікарів вивчати імовірні фактори ризику розвитку, проводити оцінку якості життя пацієнтів, а також дотримання ними режиму прийому медикаментозних засобів. Робота довела важливе значення комплаєнсу «лікар-пацієнт», що має суттєве значення і який необхідно враховувати, проводячи профілактичне лікування артеріальної гіпертензії

Оцінка наукового рівня дисертації та викладу матеріалу дисертації у публікаціях. При виконанні дисертаційної роботи авторкою використані сучасні методи дослідження. Загальний обсяг проведених досліджень, застосовані методики, результати статистичної обробки даних, представлені дисертанткою, дозволяють стверджувати про достатню міру обґрунтованості та достовірності основних положень дисертації й отриманих даних.

Результати дисертаційної роботи повністю висвітлено у 9 наукових працях, з них 6 статей в наукових фахових виданнях України, з них 1 – в виданні, що індексується наукометричною базою Scopus, та 1 – у Web of Science, 3 публікації у матеріалах науково-практичних конференцій. Результати досліджень, які викладені в статтях, висвітлюють основні результати власних досліджень, відповідають темі і змісту дисертації Черкун М.П.

Оцінка структури та змісту дисертації, її завершеності в цілому.

Дисертація Черкун М.П. є завершеною науковою працею, яка виконана на високому науковому та методичному рівнях, базується на достатній кількості

клінічних спостережень, застосуванні сучасних статистичних методів, проведеному інформаційно-патентному пошуку, що є необхідною умовою реалізації поставлених мети та завдань дослідження.

Дисертаційна робота представлена на 174 сторінках друкованого тексту, має традиційну будову і оформлена відповідно до державних стандартів (Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40) і складається із анотації, переліку умовних скорочень, вступу, огляду літератури, опису матеріалів та методів дослідження, 3 розділів власних досліджень, розділу, присвяченого аналізу і узагальненню отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних літературних джерел та додатків. Робота ілюстрована 10 рисунками та 40 таблицями. Список використаних літературних джерел включає 161 найменування, з них 66 – кирилицею, 95 – латиницею.

В *анотації* наведений узагальнений короткий виклад основних положень наукової праці, зазначена наукова новизна та практичне значення українською й англійською мовами. У цьому підрозділі також відображено особистий внесок дисертантки і представлені дані щодо проведення апробації дисертації.

У *вступі* зазначено актуальність теми, сформульовано мету й 5 конкретних завдань, визначено об'єкт, предмет і методи дисертаційного дослідження, наведено наукову новизну і практичне значення отриманих результатів.

Перший розділ «Особливості клінічного перебігу та лікування гіпертонічної хвороби в умовах коморбідності у сільського та міського населення», який є оглядом літератури, містить три підрозділи, у яких відображені сучасні погляди на гіпертонічну хворобу як основну причину небезпечних серцево-судинних подій, психосоціальні фактори та психосоціальна адаптація у сільських і міських жителів як причина коморбідного перебігу гіпертонічної хвороби та особливості клінічного перебігу, терапії і профілактики гіпертонічної хвороби, обумовленої несприятливим впливом психосоматичних факторів. Ці три підрозділи повністю відповідають основним напрямкам наукового дослідження авторки. Аргументація досліджень, науковий аналіз

свідчать про ерудованість авторки дисертації, її знань про проблему, що вивчається та наявності компетентності щодо проведення наукового пошуку.

Другий розділ дисертації традиційно присвячено матеріалам і методам дослідження. У розділі представлено структуру (дизайн) дисертаційного дослідження, оформлено й описано його етапи, сучасні клінічні, лабораторні, інструментальні методи, що використовувалися під час його виконання, характеристика груп обстежених пацієнтів. Авторкою чітко зазначені критерії включення/невключення у дослідження, критерії верифікації діагнозу. Також зазначено дані про дотримання основних принципів біоетики відповідно до загальноприйнятих світових і вітчизняних нормативно-правових документів. Дисертанткою повноцінно викладений опис статистичного опрацювання отриманих результатів із зазначенням умов використання того чи іншого статистичного методу, що дозволяє вважати надалі викладені дані як валідні та обґрунтовані.

У третьому розділі «Клінічна оцінка факторів ризику гіпертонічної хвороби, асоційованої з іншими захворюваннями психосоціального генезу» дисертантка проводить аналіз інформованості сільських і міських жителів про фактори ризику гіпертонічної хвороби та оцінка прихильності до лікування пацієнтів з коморбідним перебігом гіпертонічної хвороби, вивчає особливості і рейтинги факторів ризику гіпертонічної хвороби, асоційованих з іншими захворюваннями психосоціального генезу у сільських та міських жителів та проводить порівняльну оцінку якості життя сільських і міських жителів з гіпертонічною хворобою, асоційованою з іншими захворюваннями психосоціального генезу.

На підставі проведених досліджень авторка виявляє різницю у поінформованості населення щодо факторів ризику виникнення і прогресування гіпертонічної хвороби, включаючи роль психосоматичних факторів. Як наслідок, це веде до зниження прихильності до лікування, яке теж має свої особливості. Встановлено, що якість життя достовірно знижується з прогресуванням тривожності та депресії

Четвертий розділ присвячений вивченню особливостей клінічного перебігу гіпертонічної хвороби, асоційованої з іншими захворюваннями психосоціального генезу у сільських і міських жителів. Авторка дослідження проводить порівняльну характеристику клінічних проявів гіпертонічної хвороби з ізольованим чи коморбідним перебігом у залежності від територіальної приналежності, а також оцінку психологічного статусу пацієнтів та його впливу на перебіг гіпертонічної хвороби, поєднаної з іншими захворюваннями психосоціального генезу у сільських і міських жителів.

П'ятий розділ присвячений оцінці ефективності терапії і профілактики гіпертонічної хвороби, поєднаної з іншими захворюваннями психосоматичного генезу у сільських і міських жителів. Дисертантка аналізує можливості призначених нею профілактичних навчальних програм, навчання пацієнтів та їх вплив на прихильність до лікування та профілактики гіпертонічної хвороби, обумовленої несприятливим впливом психосоматичних факторів в умовах коморбідності. В окремих дослідженнях визначається динаміка змін модифікованих факторів ризику у пацієнтів, які засвоїли навчальні програми з профілактики та лікування гіпертонічної хвороби, обумовленої несприятливим впливом психосоматичних факторів в умовах коморбідності.

Новими є дані щодо позитивного впливу скандинавської ходьби, яка статистично достовірно покращує ефективність профілактичної терапії.

В окремому розділі, дисертантка проводить глибокий аналіз отриманих даних, порівнює власні спостереження з наявними в літературі та робить узагальнення. Варто зазначити, що в дисертації стисло, логічно й аргументовано викладено зміст і результати досліджень, немає бездоказових тверджень і тавтології. Виходячи із аналізу основної частини дисертації, можна дійти до висновку, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Висновки та практичні рекомендації містять найбільш важливі наукові та практичні результати, які сприяли розв'язанню наукових завдань. У висновках наголошено на кількісних показниках одержаних результатів та на обґрунтуванні

достовірності результатів. Сформульовані рекомендації щодо практичного використання отриманих результатів, які характеризуються вагомою цінністю.

Список використаних літературних джерел відповідає сучасним вимогам.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації у практиці. Отримані результати наукового дослідження мають вагоме практичне значення для лікарів зі спеціальностей «Внутрішні хвороби», «Кардіологія», «Сімейна медицина». Наукова новизна та практичні рекомендації дисертаційної роботи можуть бути використані в науково-педагогічній діяльності кафедр навчальних закладів.

На сьогодні результати вже впроваджені в практику роботи КП «Полтавський обласний клінічний медичний кардіоваскулярний центр Полтавської обласної ради»; КП «5-а міська клінічна лікарня ПМР»; КНП «Тернопільська комунальна міська лікарня №2»; ОКНП «Чернівецька лікарня швидкої медичної допомоги».

Матеріали дисертаційного дослідження впроваджені у навчальний процес кафедри внутрішньої медицини №2 Полтавського державного медичного університету; Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського; Буковинського державного медичного університету; Харківського національного медичного університету, що підтверджується відповідними актами впровадження.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час вивчення матеріалів дисертації, аналізу наукових публікацій авторки не було виявлено ознак порушення академічної доброчесності, а саме академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації результатів дослідження. Текст представлених матеріалів дисертації є оригінальним (86,0 %). Усі ідеї та положення, викладені у дисертаційній роботі, належать авторці.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувачки. Дисертаційну роботу виконано на високому науковому рівні, оформлено якісно, матеріал викладено в логічній послідовності. У процесі ознайомлення з текстом виявлено поодинокі стилістичні й орфографічні помилки, які не впливають на загальне позитивне сприйняття дисертації, не знижують її наукової вагомості та практичної значущості. Зауважень принципового характеру до змісту й оформлення немає.

У розрізі дискусії до дисертантки є такі запитання:

1. Як результати Вашого дослідження можуть бути використані при проведенні лікування і профілактики артеріальної гіпертензії у внутрішньо переміщених осіб? На що повинна звертатись основна увага?

2. Ви проводили своє дослідження у період пандемії ковіду. Чи не могла вплинути пандемія ковіду на вираженість тривожності та депресії у міських та сільських жителів?

3. Які, на Ваш погляд, патогенетичні ланки позитивного впливу скандинавської ходьби на покращення ефективності профілактики і терапії артеріальної гіпертензії у сільських і міських жителів?

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Черкун Маргарити Петрівни *«Особливості клінічного перебігу, лікування і профілактики артеріальної гіпертензії, обумовленої несприятливим впливом психосоматичних факторів в умовах коморбідності»*, яка представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина», є самостійною завершеною науковою працею, а її результати істотно доповнюють концепцію про персоніфікацію профілактичних заходів у пацієнтів з коморбідною патологією та несприятливим впливом психосоматичних факторів у сільських і міських жителів. Усі поставлені завдання виконані авторкою самостійно на високому методичному рівні.

Робота за актуальністю теми, науковим рівнем, реалізацією виконання, методичним забезпеченням, обсягом проведених досліджень, обґрунтованістю та достовірністю наукових положень і висновків, науковою та практичною новизною отриманих результатів повністю відповідає всім вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Офіційний опонент:

доктор медичних наук, професор

Ігор ВАКАЛЮК

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ	
Заступник ректора (начальник відділу кадрів)	
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ	
« 07 »	10 2024 р.
Підпис	<i>Ігор Вакалюк</i>
Прізвище	<i>ВАКАЛЮК</i>